

Czakó Dezső – Viczai Péter

A modern kor bárdja, avagy a korszerű Viszockij

*„Sorsunk tán megírva, a bölcsőtől indul,
Urunk és Mindenhatónk, tetteinket látja!
Oroszhonnak kupoláit arannyal fedik,
Csakhogy az arany mindnyájunk sajátja!”¹
(Gennagyij Nord)*

Magyarországon, illetve Európában feltehetően kevesen ismerik a kiváló modern orosz költő, színész, dalszövegíró és zeneszerző Gennagyij Nord nevét. A napjainkban szinte páratlanul termékeny szerző hatvankét évesen, mintegy 23 kötettel és 34 zenei albummal rendelkezik. Dalainak zenéjét nagyfokú és sajátos dimenziójú szuggesztivitás jellemzi, aminek tényleges tartalmát leginkább úgy fogalmazhatnánk meg, hogyha egyszer hallottunk tőle pár számot, akkor szinte biztosan később is emlékezni fogunk azok legfontosabb jellemzőire, vagy az előadás hangulatára. Nem tudunk közömbösek maradni, még ha elsőre nem is fogott meg különösebben az adott dal, amelynek egy-egy jellemző szófordulata, költőien metaforikus szövegfoszlánya, esetleg zenei főtémája bizonyosan visszacseng majd néhány óra múlva a fülünkben:

*„Véget ért – lecseng lassan a nyár,
Véget ért – elválnak útjaink.
Véget ért – minden a múlté már,
Véget ért – viszlát, felejtse álmaink!”²*

Műfajilag Nord zenéje teljesen egzaktul kifejezetten nehezen határolható be, ugyanis erősen műfajközi költői dalokról van szó, amelyekben felfedezhető egy olyan pont, ahol a Viszockijnál megismert extrém egyediség és feltűnő zenei öntörvényűség is megjelenik. Az egyik ismert orosz zenekritikus véleménye szerint Nord művészete csaknem egyedi jelenség, napjainkban senkihez sem hasonlítható, ugyanakkor a tehetséges művész méltó társa lehet az orosz zenetörténet

¹ Viczai Péter szabadfordítása. Részlet Gennagyij Nord *Kupola* (Kupolák) című dalából. Forrás: Roszsijszkij Kurjer Centralnoj Evropi. 2016. április.

² Viczai Péter szabadfordítása. Részlet Gennagyij Nord *Vot i vsjo* (Ennyi volt) című dalából. Forrás: Gennagyij Nord *Salaja lisztva* című CD, 2007.

kiváló bárdjainak, a szakma legjelesebb képviselőinek. *E recenzió elkészítése előtt úgy gondoltam, hogy Nord munkássága kapcsán párhuzamot vonok más szerzők művészetével. Később jöttem rá, hogy ez szinte lehetetlen vállalkozás! Egyszerűen nincs kihez hasonlítanom Nordot vagy sajátos, egyedi művészetét! Ellenben nyugodt szívvel kijelenthetem, hogy munkássága egy szinten áll Bernessel és Viszockijjal.*³ Természetesen rokon vonások azért fellelhetők Nordnál is más szerzők vonatkozásában. Például az általa hőn szeretett, tisztelt Rimma Kazakova, illetve Vlagyimir Viszockij esetében. Rimma Kazakova és Gennagyij Nord versei hangulatilag érezhetően hasonlóságot mutatnak, míg Viszockijjal legfőbb rokon vonásként említhető meg az a túlfűtött és magas fokú emocionalitás, ami Nord egész költészetére, zenei-dalszerzői munkásságára jellemző, de időnként egy-egy konkrét téma vagy motívumhasonlóság is felismerhető. Ez utóbbira jó példa lehet Vlagyimir Viszockij *Dal Oroszországról* című verse, amelyre Gennagyij Nordtól leginkább a korábban már idézett *Kupolák* című dal rímel.

*„Kék az ég, döföli száz harangtorony hegye –
Rézharang vele, rézharang-zene –
Zúg a hang: haragos, vagy pedig vidám...
Kupolák aranyba vonva: Rusz örök becse,
Hogy az Isten észrevegyen ám.”*⁴

Viszockijjal ellentétben Nord nem egy meghatározott történelmi időszak imádtott, bálványozott csavaros eszű fenegyereke, aki elsősorban az adott korszak sajátos jellemzőihez, történéseihez igazodva, azok hatása alatt írja verseit és dalait. Ezáltal az ő alkotásainak értelmezéséhez lényegesen kevesebb háttérinformációra, illetve korrajzi ismeretekre van szükség, mint Viszockijnál. Ugyanakkor Gennagyij nem szimpla esztrádekes, illetve előadóművész, az ő esetében ennél jóval többről van szó. Így a szerzői dalok, mint a műfaj főbb jegyeit és sajátosságait Nord művei is kétségek nélkül magukban hordozzák.⁵ Az egyes dalok sajátos művészi elő-

³ Idézet Andrej Hekalo Gennagyij Nord munkásságáról írt véleményéből. Forrás: Gennagyij Nord *Mahrovaja szireny* című CD, 2010.

⁴ Erdődi Gábor fordítása. Részlet a *Dal Oroszországról* című Viszockij-műből. Forrás: Vlagyimir Viszockij: Farkasósvényen. (szerk. Viczai Péter) ÚMK Budapest, 2005.

⁵ A műfaj atyjának a grúz származású Bulat Okudzsavát tekintik. Azért hívják szerzői dalnak ezt a fajta alkotói munkát, mert egy és ugyanazon személy írja a dalszöveget, hozzá a zenét, és adja elő gitárkísérettel. A dal szövege a melódiával egységes egészet alkot, egyik a másikat erősíti, illetve kiegészíti. Birjukova írása szerint a volt Szovjetunióban a szerzői dal, mint művészi irányzat képviselőit három nagy csoportba sorolhatjuk. Az első vonulat, az alapítók, vagyis a műfaj klasszikusai, az 50-es, 60-as években. Alkotói tevékenységük a költői dal sajátosságait magában hordozza: spontán előadásmód, a dalok komoly tartalmi üzenete és mondanivalója, pozitív vagy

adásmódja ugyancsak ezt támasztja alá. Ezáltal Nordot ha második Viszockijnak talán nem, de a mai idők egyik legnépszerűbb orosz bárdjának, énekes költőjének méltán nevezhetjük. Örök aktualitású főbb témái: Oroszország, barátság, szerelem, háború, emberi kapcsolatok. Akárcsak a szakma klasszikusai, Nord maga írja dalainak szövegét, zenéjét, és ő is adja őket elő. Előadásai során Gennagyij Nord erőteljes érzelmezérelt jelenlétet valósít meg a színpadon, amelyből nagyon komoly személyes érintettség, az élet igazi mélyrétegeinek megtapasztalása egyaránt sugárzik. A kellemesen andalító, néha pergősebb lírai dallamokon át, mindez valósággal végigszong a szíven, és minél többet hallgatjuk, annál inkább rabjává leszünk e sokszínű zenei kavalkádnak, amely Nord igencsak karizmatikus előadói-zenei stílusára jellemző. Zenéje egyes dalokban időnként kissé kommersznek, esztrádműsorszerűnek hat, azonban ezekben is mindig történik valami zeneileg váratlan, ami világossá teszi, hogy minden tekintetben nagyon igényes és kreatív művészi teljesítményt hallunk. Ezáltal az ünnepi hangulat és a fesztiválélmény pozitív értelmezést nyer. Kis túlzással élve, de talán mondhatjuk azt, hogy Nord némelyik dalában a lakodalmas rock hangulatvilágát idéző zenei motívumok is fellelhetők. Ez azonban inkább lehet dicséret, mint kritika. Ugyanis feltehetően nem véletlen, hogy napjainkban a Viszockij-dalokat is időnként eme sajátos felfogásban próbálják egyes előadók korszerűsíteni, és a felnövekvő új nemzedék modern ízlésvilágának igényeihez, szintjéhez igazítani. Így a mai idők egyik népszerű zenei stílusában hangszerelt és közismert kortárs előadók által énekelt Viszockij-dalok önkéntelenül is hasonlóságot mutatnak Nord dallamaival, anélkül, hogy ő a legendás művészt megpróbálná utánozni.

Nem előzmény nélküli Nord zenéje a magyar hallgatók előtt, amelynek stílusában Korda György- és Karel Gott-jegyek is felfedezhetők. Ugyanakkor dalainak tematikai és ezáltal hangulati spektruma az említett énekesekhez képest szélesebb. A 60-as, 70-es évek tánccalai így csak kiinduló emlékek, hiszen a dalszövegeként szolgáló versek önmagukban is nagyon izgalmas és bonyolult kompozíciók, ami szintén eltérést jelent Korda, illetve Gott szövegeihez képest. A szerzői dalok sajátosságait felidézve, Nordnál a dalszöveg is legalább olyan hangsúllyal esik lat-

negatív életérzések, túlfűtött emocionális előadásmód, karizmatikus előadói stílussal párosítva. Itt említhetjük meg Okudzava, Viszockij, Galics vagy Vizbor nevét. A második vonulathoz elsősorban előadóművészek, dal- és zeneszerzők tartoznak, összefoglaló néven a *bárd-média*. Ezen irányzat tagjai egy köztes, átmeneti csoportot alkotnak az előbb említett klasszikusok és a harmadik vonulat képviselői között. A szerzői dalra jellemző jegyek többnyire megfigyelhetők e bárdok előadói stílusán, de a klasszikusokra jellemző több tulajdonság eltűnik a tevékenységükből, mint például a spontaneitás. Ehhez a vonulathoz tartozik Rozenbaum, Antonov vagy Zsurbin. A harmadik csoport képviselőit *bárd-rock* néven emlegetik. Ők már inkább énekesek, mint bárdok (Grebenscsikov, Coj, Makarevics, Sevcuk). Tevékenységükben azonban fellelhető némi halovány rokonság a műfaj klasszikusaival.

ba, mint a zenei kompozíció. Ha Nyugat-Európára is kitekintünk, akkor feltétlenül érdemes megemlíteni az esetenként igencsak szembetűnő hasonlóságot Nord művészete, valamint Gilbert Becaud és Maurice Chevalier zeneisége, illetve előadói karaktere között.

Gennagyij Nord időnként különösen nagy előszeretettel lép ki a szokványos hangnemi keretből, érezhetően és kifejezetten kedveli a kromatikus szekvenciákat. Az is megfigyelhető, hogy kiemelkedően jó az előadó prozódiaja, a dalok szövege szinte minden esetben – gyors tempónál vagy akár magas hangfekvésben – kifogástalanul hallható, ami mint a legtöbb szláv nyelv, így az orosz esetében is, különösen komoly teljesítmény. Nord kifejezetten igényes és cizellált oroszot használ, gazdag szókinccsel, többnyire veretes puskinsi nyelven. Viszockijjal szemben Nordra nem jellemző a groteszk, humoros nyelvújítás, és nem alkalmaz tolvajnyelvi kifejezéseket sem. Szenvedélyes, lírai dalait nem eltúlzott, de patetikus hazaszeretet, nosztalgia, visszavágódás, fájdalom és melankólia egyaránt jellemzi. Ezáltal túlzás nélkül mondhatjuk, hogy Viszockijhoz hasonlóan dalai a nagybetűs Életről szólnak; a szerelmes költeményekben többnyire nincs happy end, ugyanakkor a balladai komor hangulatú művek sem feltétlen közvetítenek végzetes elkeseredettséget. Az egyes dalok komoly tartalmi mondanivalót fogalmaznak meg, azok hangulata, főbb motívumai, és esetenként a művek címei is Viszockijéhoz hasonlíthatók. Gondoljunk például a *Kupolák*, a *Szent Oroszország*, az *Ennyi volt*, a *Háborúban*, vagy akár a *Tölts, barátom!* elnevezésekre. A legtöbb Nord-album címe is rendkívül metaforikus, emocionális és fantáziadús: *Eszement lombok*, *Dupla orgona*, *Lepkék a havon*. Mindez azonban nem véletlen! Nord ugyanis 1980 áprilisában, három hónappal a nagy színész költő halála előtt találkozott Kalinyingrádban az akkor már legendás Vlagyimir Szemjonovicsal. Teljesen spontán találkozás volt, egy baráti körben szerveződött költői est alkalmával. Viszockij meghívott vendégként érkezett a szép számú rajongók körébe, amely az ő tiszteletére gyűlt össze. A művésznél mintegy 16 évvel fiatalabb Nord, gitárral a kezében, két-három saját szerzeményével, mély alázattal és határtalan tisztelettel adózott az egész orosz nép által elismert mester nagysága előtt. Viszockij figyelmesen végighallgatta a dalokat, majd mindössze egy szót mondott: *írj!* Gennagyij azóta is szüntelenül ír és alkot! Számára ugyanis Vlagyimir Viszockij adta meg az *igazi lökést*, ő volt az etalon, vagyis az a művész-példakép, aki a legnagyobb hatást gyakorolta az akkoriban még igencsak pályakezdő, szárnyait épp hogy bontogató ifjú tehetség formálódó személyiségére, gondolkodásmódjára és művészetére. Ugyanakkor, Vlagyimir Viszockijt még véletlenül sem utánozva, a modern kor elvárásait is figyelembe véve, Nord máig a legendás mester tanai szerint alkot, a *kegyetlen és idegtépő szellemiség*, illetve a *fájón erőteljes emocionalitás* jegyében:

„Tigris bundáján, mint csíkok,
Bánat úgy vált fel örömet,
Tegnap boldogságban úsztam,
Ma fájón, vadként üvöltök.”⁶

Gennagyij Nord dalairól szólva fontos megemlíteni azt a nagyszerű, tiszta, fényes hangszeres játékot, amelyet a háttérben megfigyelhetünk. Minden egyes hangszer optimális hangerővel szólal meg, nem nyomja el az énekest, tehát klaszszikus kíséretet nyújt, miközben önmagában is élményt jelent. Ez kiváló rendezői és karmesteri teljesítményt sejtet, valamint kétségtelen, hogy a lemezeit alkotó kollektíva mesteri összhangban működik a felvételek során. Túl a kiváló hangszerezésen, figyelemre méltó a magas szintű hangmérnöki munka, amely az olykor több évtizedes felvételeket is kristálytiszta balanszírozással, teljesen újszerű frissességben tartja. Minderre azért is nagy szükség van, mivel ma már másképp szólnak a hangszerek, illetve mások az igények és az elvárások a hallgatóság részéről, mint néhány évtizeddel korábban. Kettős karakter mutatkozik abban, hogy a nyugatias kozmopolita hatást keltő, elegáns stílus, valamint az orosz tradicionális zene váltakozva hangzik fel a lemezeken, sőt olykor bizonyos tekintetben fuzionál is a dalokban. Több más mellett közép-ázsiai, orosz–ukrán és közép-európai jiddis zenei motívumok is gyakran felismerhetők a Nord-dalok hangzásvilágban. Ugyancsak figyelemre méltó, hogy az egyes dalok hallgatása közben sokakban óhatatlanul a csodálatos orosz ortodox kántorének emlékei idéződhetnek fel, például a *Prosztyi menyá!* (Bocsáss meg!) című költemény alapján. A szívhez szóló dalszövegekkel szerves egységet alkotva, mindez valósággal elvarázsolja az örömit, átszellemült hallgatóságot, különösképp a szebbik nem képviselőit:

„Üres szavak rigmusát, ha járod,
Csillagod tán át is verhet.
Szíved kis kapuját, ha tárod,
A szív csak igaz ritmust verhet!”⁷

Gennagyij Nord diszkréten rekedtes, lágy lírai dallamait és sajátosan fülbemáshzó, kellemes zenéjét, illetve dalszövegeit megismerhetik a *pesnik.ru* honlapon, a <http://pesnik.su/mp3/Gennadij%20Nord> címen.

⁶ Viczai Péter szabadfordítása. Részlet Gennagyij Nord *Vot i vsjo* (Ennyi volt) című dalából. Forrás: Gennagyij Nord *Salaja lisztva* című CD, 2007.

⁷ Viczai Péter szabadfordítása. Részlet Gennagyij Nord *Nye ver!* (Ne higgy!) című dalából. Forrás: Gennagyij Nord *Mahrovaja szireny* című CD, 2010.

Felhasznált irodalom

1. Birjukova Szvetlana: Szpaszitye nasi dusi... (Okudzsava, Viszockij, Bárd-rock). Tambovskij filial Szerpuhovszkovo otgyelenyija Fonda Akagyemii tvorcsestvva SZSZSZR. Tambov, 1990.
2. Emlékkönyv Vlagyimir Viszockij hatvanötödik születésnapja alkalmából. (Szerk. Viczai Péter) Holdudvar Társulás, Budapest-Győr, 2003.
3. Vlagyimir Viszockij: Farkasösvényen. (szerk. Viczai Péter) Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2005.
4. Viczai Péter: Tvorcsestvto na nadrive. Közép-Európai Orosz Kurir, 2016 április.
5. Gennagyij Nord versei és dalai kéziratban, illetve az internetről (<http://pesnik.su/mp3/Gennadij%20Nord>)

